

Päevaraamat

teatri peatoetaja

155. hooaeg

Päevaraamat

**DRAAMA ÁGOTA KRISTÓFI ROMAANI PÕHJAL
ÜHES OSAS**

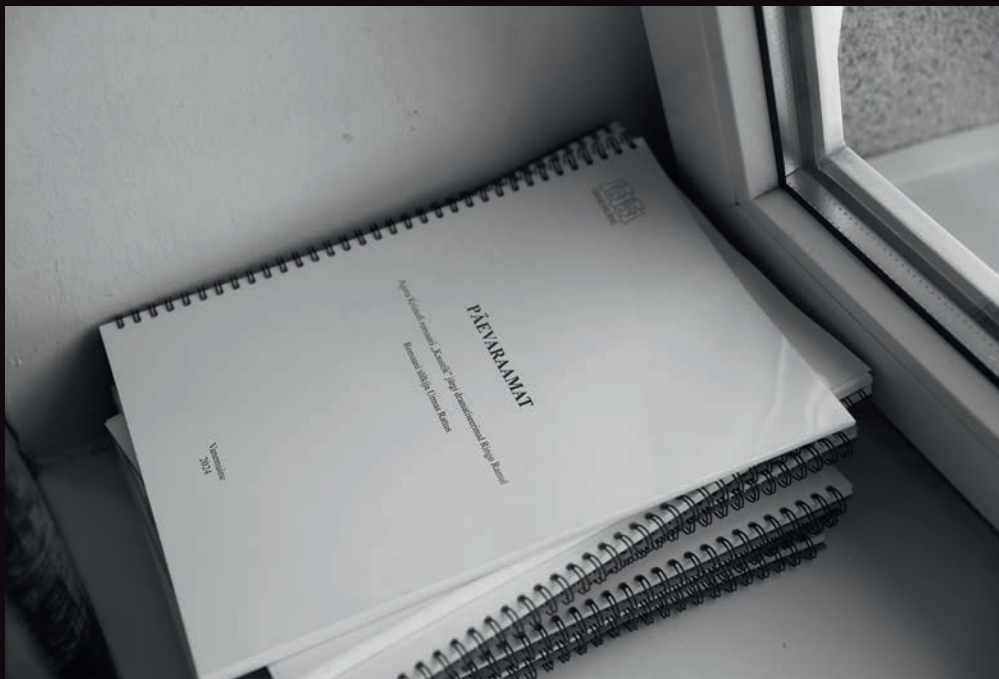
**ROMAANI TÕLKIJA URMAS RATTUS
DRAMATISEERINGU AUTOR JA LAVASTAJA RINGO RAMUL
KUNSTNIK ARTHUR ARULA**

**VALGUSKUNSTNIK IVAR PETERSKIH (ENDLA)
HELILOOJA JA MUUSIKALINE KUJUNDAJA KENN-EERIK KANNIKE**

LAVASTUSES KÕLAVA LAULU “HUNDERT MANN UND EIN BEFEHL” (HELILOOJA
ROGER MOORE) TEKSTI ON EESTI KEELDE TÕLKINUD MERLE JÄÄGER

ESIETENDUS 9. NOVEMBRIL 2024 SADAMATEATRIS

AUTORIÕIGUSI VAHENDAS EESTI TEATRI AGENTUUR

Sõnad, mis tähistavad tundeid, on üldse väga ähmased, parem on neid mitte kasutada ja kirjeldada hoopiski asju, inimesi ning iseennast, see tähendab: jääda truuks faktidele.

Ágota Kristóf, „Kaustik“

Osades:

Kaksikud **KEN RÜÜTEL** ja **VEIKO PORKANEN**

Vanaema **MERLE JÄÄGER**

Ema **KÄRT KULL**

Isa **RASMUS VENDEL**

Kaupmees **KAAREL POGGA**

Kirjakandja **RASMUS VENDEL**

Jänesemokk **KRISTIN PRITS**

Väekargaja **KAAREL POGGA**

Kiusajad **KAAREL POGGA** ja **RASMUS VENDEL**

Kirikuõpetaja **KAAREL POGGA**

Teenijatüdruk **KÄRT KULL**

Politseinik **KAAREL POGGA**

Jänesemoka ema **KÄRT KULL**

Etendust juhib **Aime Roosileht** või **Liisa Jurtom**

TÄNUAVALDUSED: ANNE TÜRNPÜ, KARL SALA, KAJA ARULA,
RAIMOND DANILOV, EDA LEMBERG, SIIRI VAHT

Ágota Kristóf

Sündinud 1935. aastal Ungaris Kőszegi väikelinnas. Pärast kommunistliku režiimi vastu suunatud revolutsiooni mahasurumist 1956. aastal liitus ta ungarlaste tohutu emigratsioonilainega: revolutsioonile järgnenud repressioonide ajal põgenes Ungarist üle 200 000 inimese. Vaid kahekümne ühe aastane Ágota leidis endale elupaiga Šveitsis ning asus tegema lihttööd ühes kellatehases. Seal hakkas Kristóf põhjalikumalt õppima prantsuse keelt ning kõik oma teosed ongi ta kirjutanud juba prantsuse keeles. Šveits jäigi elu lõpuni Kristófi koduks, ehkki vanemas eas külastas ta mitmeid kordi ka Ungarit.

Kristófi esimene romaan „Kaustik“ (Vanemuise lavaversioonis „Päevaraamat“) ilmus 1986. aastal, mil ta oli juba viiekümne ühe aastane. 1988. aastal lisandus sellele romaan „Tõend“ (eestikeeles tõlkeversioonis „Katsumus“) ning 1991. aastal kolmanda romaanina „Kolmas vale“. Hiljem hakati neid kolme romaani käsitlema omaette triloogiana ning publitseerima samade kaante vahel. Ka eesti keeles ilmusid kõik kolm romaani ühe raamatuna aastal 1997 Urmas Rattuse tõlkes.

1995. aastal ilmus tema teine tähtsam teos, lühiromaan „Eile“, mis eesti keeles on ilmunud 2001. aastal Loomingu Raamatukogu sarjas Triinu Tamme tõlkes.

Kristófi mitte väga mahukasse loomingulisse pagasisse kuuluvad veel mõned omaette kogumikena ilmunud lühijutud, luuletused ja näidendid.

Tema omapärase, veidi kiretu, justkui fotograafilise täpsusega sündmusi fikseeriva stiiliga teoste fookuses on enamasti paguluse ja emigratsiooni temaatika, selge rõhuasetusega selle valdkonna mentaalsel ja metafüüsilisel aspektil. Kristóf ei anna kuskil oma teoste toimumise täpseid aja- ja ruumikoordinaate, ehkki pole kahtlust, et vaatluse all on psüühilised traumad, mille on põhjustanud Teine maailmasõda. Huvitav on ka märkida, et kõigi tema teoste „jutustajahääl“ kuulub selgelt meestegelasele.

Kristófi teoseid on tõlgitud enam kui kolmekümnesse keelde. Ta on pälvinud oma loomingu eest mitmeid kirjandusauhindu, neist olulisemad Gottfried Kelleri auhind 2001. aastal ning Austria riiklik Euroopa Kirjanduse auhind 2008. aastal. Tema teoseid on kõrvutatud selliste autoritega nagu Thomas Bernhard, Samuel Beckett ja Franz Kafka.

2004. aastal ilmus tema viimane mahukam teos, autobiograafia „Kirjaoskamatud“.

Ágota Kristóf suri aastal 2011 Šveitsis Neuchâtelis.

Romaani „Kaustik“ põhjal valmis 2013. aastal ungari filmirežissööril János Szászil samanimeline film. Seda romaani on väga erineval kujul (näiteks ühemehetükina) toodud ka teatrilavadele, eriti saksakeelses kultuuriruumis. Meile lähematest riikidest on „Kaustiku“ teatriverioonid esietendunud 2023. aastal Rootsis Stockholmi Kuninglikus Draamateatris (dramatiseeringu autoriks tuntud norra dramaturg, Nobeli preemia laureaat Jon Fosse) ning Leedus Klaipeda Draamateatris.

Eesti teatrilavale jõuab Ágota Kristófi looming esimest korda.

Ringo Ramul

Sündinud 14. septembril 1993 Rakveres

2012–2013 õpingud Tartu ülikooli usuteaduskonnas

2013–2017 õpingud TÜ Viljandi kultuuriakadeemia teatrikunsti erialal (näitleja ja lavastaja).

2016–2024 Ugala näitleja ja lavastaja

Olulisemad lavastused:

2017 Kellavärgiga apelsin, *Rakvere Teater*

2018 Ilmavööras, *Saueaugu Teatritalu*

2018 Tähtede seis, *Ugala*

2019 Saja-aastane, kes hüppas aknast välja ja kadus, *Ugala*

2021 Leskede kadunud maailm, *Ugala*

2021 Haige mäger, *Tartu Uus Teater/Kinoteater*

2022 Üle oma varju, *Ugala*

2022 Kolm ahvi, *Ugala*

2023 Head lapsed, *Ugala*

2024 Ants, Ants, Ants, *Tartu Uus Teater*

2024 Me peale ültalt jälle paistsid tähed, *Ugala*

Arthur Arula

Sündinud 29. märtsil 1989 Tartus

2008–2011 Eesti Kunstiakadeemia stsenograafia osakond BA

2011–2014 Eesti Kunstiakadeemia stsenograafia osakond MA

Olulisemad kunstnikutööd lavastustele:

2017 Säärane mulk ehk sada vakka tangusoola, *Endla*

2018 Tsaar Saltaan, *Emajõe Suveteater*

2021 Mefisto, *Eesti Draamateater*

2021 Põrgupõhja uus Wanapagan, *Endla*

2022 Üle oma varju, *Ugala*

2023 Onu Bella tähestik, *Eesti Draamateater*

2023 Ma jään kaevu / juurde igavesti jooma, *Tartu Uus Teater*

2024 Erakõnelused, *Eesti Draamateater*

2024 Kollane tapeet, *Eesti Draamateater*

2024 Me peale ültalt jälle paistsid tähed, *Ugala*

Osalenud mitmetel näitustel, olnud näituste kuraator ja kujundaja, kujundanud trükiseid, EKA stsenograafia osakonna külalisõppejõud alates 2023.

Viimase viie aasta jooksul toimunud elulookirjutamise töötubades Torontos ja Tartus nägin, kuidas hoiakud, hinnangud ja kategoorilisus, milles inimesed oma poliitilisi ja rahvuslikke meelsusi väljendasid, andsid järele vaikusele, milles kuulati kellegi teise jutustatud lugu, kellegi teise elust, kellegi teise mäta otsast nähtuna. Selles vaikimises oli avatuse alge, ilma milleta ei saa tekkida sallivust. Kas ehk elulugude jutustamine oleks inimlik abinõu mõistval lõimimisel, olles vahevariant lähiajaloo selgeks (õigeks ja täiuslikuks?) rääkimise ja ajaloo-moratooriumi vahel? Kas ehk just elulugude jutustamisel on inimestevahelises keerulises suhtlemises ravitsev ja lepitav toime? Kahtlemata mitte automaatne ega maagiline. Filosoof Paul Ricoeur on aga seda julgenud loota, kuna jutustamine on üks põhilisemaid inimlikke tegevusi, mis annab toimunule tähenduse.

Tiina Kirss „Elulugudel on lepitav toime“, Postimees, 14.09.2007

Katkendeid intervjuust Ágota Kristófiga

(kõnelus toimus aastal 1999, küsitlenud Riccardo Benedettini)

Ilmselt on sõda mõjutanud teie ja muu maailma suhet. Kuidas on see suhe mõjutanud aga teie loodud tegelasi?

Loomulikult sõda mõjutas mind, see kajastub ka minu loomingus. Ma olin kümneaastane, kui sõda lõppes. Lugu, mida ma oma esimeses romaanis „Kaustik“ räägin, algab 1944. aastal. Sõja viimane aasta oli kõige raskem, ja ka ohtlikum, sest rinne tuli aina lähemale. Aga meie küla ei pommitatud palju, ainult natuke. Majad jäid enamjaolt terveks. Muidugi toimus sageli vahetusi ja sel ajal pandi kool kinni. Koolis polnud isegi koolipinke ja isegi kui oleks olnud, ei tahtnud keegi kooli minna ja paljudel polnud selleks võimalusigi.

Kas teie raamatutes on mingi kindel sõnum, mida te soovite oma lugejatele edastada?

Muidugi mitte. Ma tahtsin lihtsalt natuke rääkida oma elust. „Kaustik“ oli mu esimene raamat, kus ma soovisin kirjeldada oma lapsepõlve, mille ma veetsin koos oma venna Jenoga. See on puhtalt autobiograafiline teos.

Kaksikute valimine teose peategelasteks toob endaga paratamatult kaasa keerukusi ja identiteediprobleeme. Miks just kaksikud ja mitte lihtsalt vend ja õde?

Ma ei tea. Nad tulid minu peast. Alguses ma kirjutasin oma vennast ja iseendast, aga see ei töötanud väga hästi. Seega ma hakkasin kasutama „meie“-vormi.

Mis väärtus on objektidel, mis moodustavad kaksikute vähese vara? Ma pean silmas piiblit, isa sõnaraamatut ja suurt kaustikut.

Need on olemuslikud asjad. Esimene piibli lugemine. Kui me räägime raamatust, siis me peame silmas eelkõige piiblit. Sõnaraamat on mulle väga oluline, sest ma kui ma jõudsin siia, ei osanud ma üldse prantsuse keelt. Nii et ma uurisin sageli sõnaraamatuid. Ma otsisin alati kõik tundmatud sõnad üles. Mulle tõesti meeldivad sõnaraamatud; ma kasutasin neid palju ka Ungaris. Aga kaustik sellepärast, et ma kirjutasin keskkooli ajal kaustikusse päevikut. Leiutasin sel ajal endale kirjutamisviisi, mida ma nüüd ei oskaks lugeda isegi siis, kui tahaksin. Olen selle unustanud.

Kas te ise pidite lapsepõlves läbima samasuguse ettevalmistuse eluks, nagu teie kaksikud?

Mitte just seda, aga erinevaid harjutusi sai küll tehtud. Olla kaks päeva järjest söömata, mitte liigutada, mitte rääkida tund aega. Samuti julmuse harjutusi, sest ei mu ema ega isa ei tapnud loomi. Nii et see oli mu vend, kes tappis kanu. Mina...ei, ma ei suutnud. Me poosime üles kassi, see on tõsi. Seda oli raske pealt vaadata. Kass venis väga pikaks, ja me arvasime, et ta on surnud, nii et me võtsime ta maha. Ta oli natuke aega liikumatu, kuid siis pani korraga jooksu. Kui ma oma vennale ütlesin, et kirjutan parajasti meie lapsepõlvest, ütles ta mulle: ära siis kassilugu ära unusta.

Armastus mängib teie raamatutes üsna teisejärgulist rolli, küll aga seksuaalsus, sageli ka vägivaldsel kujul. Veelgi enam, jääb mulje, et ainsad tegelased, kes suudavad armastada, on need, kes armastavad „teistmoodi“.

Jah, nii see on. Sest me arutasime seda lapsepõlves palju. Olime alati teadlikud sellest, mis meie ümber toimub. Ma arvan, et lapsepõlves on seksil suur koht. On suur uudishimu teada saada, kuidas need asjad käivad. Pealegi on sõja ajal palju vähem saladusi, kasvõi vägistamisi tuleb sel ajal palju rohkem ette.

Mida te ise oma romaanide kohta ütleksite?

Noh... Nad on väga tõsised ja üsna kurvad. Jah, natuke liiga kurvad.

Kui tihti te mõtlete surmast?

Ma mõtlen sellele kogu aeg. Ma kardan surma. Isegi mitte surma, vaid vanadust ja haigusi. Aga muidugi ka surma. Igaks juhuks ütlen siia juurde, et ma ei usu jumalat.

Kui Tšehhovi intelligentidele, kes aina murdsid pead, mis saab olema kahe-kolme-neljakümne aasta pärast, oleks öeldud, et neljakümne aasta pärast piinatakse Venemaal inimesi ülekuulamisele, pigistatakse pead raudvõruga, pistetakse happega täidetud vanni, piinatakse alasti ja kinniseotud vangi sipelgate ja lutikatega, aetakse priimusel kuumutatud püssivarras pära kusse („salamärk“), lõmastatakse saapaga aeglaselt suguelundeid, kõige kergemaks liigiks on aga nädalate kaupa piinamine magamatuse ning januga ja verelihale peksmine, poleks mitte ükski Tšehhovi näidend jõudnud lõpuni, kõik tegelased oleks viidud hullumajja.

Aleksandr Solženitsõn „Gulagi arhipelaag“. Tõlkinud Henno Arrak, Helmi Tillemann, Maiga Varik. Tallinn, 1990

Aga tema, minu kaksik või kolmik või kes-teab-mitmendas
murdosas välgatav mina, jätkas oma arutlusrada, mille selgus-
hetk oli alati lühis ja mitte loogiline järeldus. – Ehk teen ma talle
nüüd siiski liiga! – Kuid ümarasilmse imestusega jätkas ta siiski:
Mis imelik maa, mis imelik perekond! Kes metsas, kes vangis,
kes mitmekordistub luuremängudes, mille jälgis ta aeg-ajalt
märkab, aimab või kujutleb.

Kujutlusvõime asendab elu, mõtlesin teda kuulates mina. Meid
on harjutatud viiskümmend aastat kurja uskuma, nii et teatud
ekstreemsetel juhtudel ollakse valmis kas või enda parima mina
vastu astuma. Igaüks on mõnel arutul hetkel MÕELNUD, kuipalju
parem saaks, kui seda või teist inimest takistamas ei oleks, ning
vanglaseinad ta enese sees viimaks ja lõpuks ja ometi lükataks
kas või jõuga laiali.

Ene Mihkelson „Ahasveeruse uni“, Tln, 2001

Inimene ja sajajalgne

Mina jään elama.

Leian kõige sügavama keldri,
panen ukse lukku, ei lase kedagi sisse,
kaevan maasse augu,
hammastega kisun tellised müürist
peidan end müüri sisse, lähen müüri sisse
kui sajajalgne.

Kõik surevad, mina
jään elama.

*Anna Świrszczyńska, kogumikust „Ma ehitasin barrikaadi“,
tõlkinud Hendrik Lindepuu. Hendrik Lindepuu Kirjastus, 2019*

Teatrijuht Aivar Mäe

Draamajuht Tiit Palu

Muusikajuht Risto Joost

Balletijuht Jevgeni Grib

Lavastusala Karis Hindriksoo-Pitsi, Maiken Nõmmoja

Pealavameister Rello Lääts

Lavatehniline ala Veljo Rütli, Raido Kits. Risto Hanneste, Tair Pöder, Allan Lainevool

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap, Taavi Kask, Innari Toome, Ain Austa,
Andres Lindok, Katrin Pahk, Leenamari Pirn, Jane Aus, Terje Kiho, Armin Luik,
Indrek Ots, Mart Raja, Karmo Kiivit, Einar Pallas

Rekvisiidiala Liina Martoja, Liina Martoja, Kaie Uustal,
Brigita Värnik, Mirka Porrassalmi, Angelika Aun

Jumestusala Anneliis Punnar, Laura Lodi, Hanna Liisa Hõim

Kostüümiala Liisi Ess, Ivika Jõesaar, Triin Isak, Ruth Rehme-Rähni, Külli Kukk,
Edith Ütt, Elli Nöps, Ljubov Guzun, Ivi Vels, Tia Nuka, Kaire Arujõe, Valentina Kalvik,
Inkeri Orasmaa, Irina Medvedeva, Heli Kruuse, Riina Seebloom, Anneli Vassar,
Reet Vaga, Olga Vilgats, Natalja Malinen, Jutta Reben, Toomas Vihermäe, Ljudmila Nikolajeva

Riietusala Raina Varep, Katariina Talts, Aive Soosaar,
Kaidi Mikk, Anu Kõiv, Eva Kõiv, Kadri Kangur

Valgustusala Andres Sarv, Jaanus Moor, Madis Fuchs, Tauri Kõtsi

Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Indek Asukül

Kavalehe koostanud Sven Karja, kujundanud Katrin Leement

Kavalehe fotod proovist Helena Alekand

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi,
et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.

Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAEEX /

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEEX

Märksõna: VANEMUISE FOND

Suur aitäh teile Vanemuise fondi poolt:

Olga Aasav, Andrus Ansip, Mart Avarmaa, Alar Kroodo,

Kalev Kase, Mati Kermas, Eero Timmermann,

Tartu linn, Vanemuise advendikontserdil annetajad

Teatri peatoetaja

Aasta toetaja

Suvekontserdi peatoetaja

Autopartner

AMSERV

Hotellipartner

Hotellipartner

Grimmipartner

TRADEHOUSE
PRETTY CURIOUS

TARTU

KULTUURIMINISTERIUM

Kanname elamusi

Kõige mõnusam aeg ootab

ELAMUSTEKS LOODUD

TOYOTA COROLLA CROSS

Teatrielamuste toetaja
amservauto.ee

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

ESTIKO ELAMUS

Pakume üheskoos enam

**LYDIA
HOTEL**

www.lydia.ee
Ülikooli 14, Tartu

DORPAT

www.dorpat.ee
Soola 6, Tartu

vanemuine.ee